“INNOVATSIYALAR ORQALI ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH”

Osiyo xalqaro universiteti

Iqtisodiyot yo‘nalishi (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha) 2-kurs magistranti

Abduvayitov Shoxro‘z Nurali o‘g‘li

Gmail: shoxruzabduvayitov30@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada innovatsion texnologiyalar va zamonaviy boshqaruv usullarining ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarning raqobatbardoshligini ta’minlash uchun innovatsiyalarni joriy etish zarurati asoslab beriladi. Shuningdek, avtomatlashtirish, sun’iy intellekt, resurslarni tejash texnologiyalari hamda ilmiy-tadqiqot faoliyatining ishlab chiqarish jarayonlariga ta’siri yoritiladi. Maqolada innovatsiyalar yordamida mehnat unumdorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish masalalari keng tahlil etilgan.*

Kalit so‘zlar: *innovatsiya, ishlab chiqarish, samaradorlik, texnologiya, avtomatlashtirish, raqamlashtirish, iqtisodiy rivojlanish, sun’iy intellekt, mehnat unumdorligi, modernizatsiya.*

Kirish (Introduction)

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot davrida ishlab chiqarish tizimlarini modernizatsiya qilish har bir davlat iqtisodiyotining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda korxonalar oldida mahsulot sifatini oshirish, tannarxni pasaytirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda xalqaro bozorda raqobatbardoshlikni ta’minlash kabi muhim vazifalar turibdi. Ushbu maqsadlarga erishishda innovatsiyalar asosiy omil sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Innovatsiya tushunchasi yangi texnologiyalarni yaratish, mavjud tizimlarni

takomillashtirish, boshqaruv usullarini modernizatsiya qilish hamda ishlab chiqarishga ilmiy yutuqlarni joriy etishni anglatadi. Innovatsion faoliyat natijasida korxonalarda mehnat unumdorligi oshadi, ishlab chiqarish jarayonlari tezlashadi va iqtisodiy samaradorlik kuchayadi. Ayniqsa, sanoat tarmoqlarida avtomatlashtirilgan tizimlar, robototexnika va sun'iy intellekt elementlarining qo'llanilishi ishlab chiqarish hajmini keskin oshirish imkonini bermoqda.

Hozirgi vaqtda rivojlangan davlatlar iqtisodiy taraqqiyotining asosiy omillaridan biri aynan innovatsion iqtisodiyot hisoblanadi. Ilm-fan va texnologiyalarning ishlab chiqarish bilan integratsiyalashuvi natijasida yuqori samaradorlikka erishilmoqda. Shu sababli innovatsiyalarni qo'llash nafaqat iqtisodiy foyda, balki ijtimoiy rivojlanish uchun ham muhim omil sifatida qaraladi. O'zbekiston iqtisodiyotida ham innovatsion rivojlanishga katta e'tibor qaratilmoqda. Sanoat korxonalarini texnik va texnologik jihatdan yangilash, ishlab chiqarishga zamonaviy uskunalarni joriy etish hamda raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish maqsad qilinmoqda. Shu jihatdan innovatsiyalar orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb mavzu hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili (Literature Review)

Innovatsion rivojlanish va ishlab chiqarish samaradorligi masalalari iqtisodchi olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Iqtisodiyot nazariyasida innovatsiyalarni iqtisodiy o'sishning asosiy omili sifatida baholagan olimlardan biri Yozef Shumpeter hisoblanadi. U innovatsiyani iqtisodiy taraqqiyotning "harakatlantiruvchi kuchi" deb ta'riflagan. Olimning fikricha, yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish usullarining paydo bo'lishi iqtisodiy tizimni rivojlantiradi va bozor raqobatini kuchaytiradi.

Maykl Porter esa korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishda innovatsiyalar va texnologik ustunlik muhim rol o'ynashini ta'kidlagan. U innovatsiyalar orqali korxonalar ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishi va bozorda barqaror o'rin egallashi mumkinligini asoslab bergan. Zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda "raqamli

transformatsiya” tushunchasi alohida o‘rin egallaydi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, ishlab chiqarish tizimlarini raqamlashtirish korxonalarda tezkor boshqaruv, aniq monitoring va resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Sun’iy intellekt, “Big Data”, IoT (Internet of Things) va robototexnika kabi texnologiyalar ishlab chiqarishning yangi bosqichini shakllantirmoqda.

Mahalliy iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida ham innovatsiyalarni joriy etish orqali sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish masalalari yoritilgan. Ular ishlab chiqarish korxonalarida modernizatsiya jarayonlarini jadallashtirish, ilmiy ishlanmalarni amaliyotga tatbiq etish hamda kadrlar malakasini oshirish muhim ekanligini ta’kidlaydilar.

Metodlar (Methods)

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy tadqiqotning tahliliy, qiyosiy va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Innovatsion texnologiyalarning ishlab chiqarish samaradorligiga ta’siri iqtisodiy ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilindi. Shuningdek, xorijiy va mahalliy tajribalar o‘rganilib, ishlab chiqarish tizimlarida innovatsiyalarni qo‘llashning samarali yo‘nalishlari aniqlashtirildi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish;

iqtisodiy-statistik ma’lumotlarni o‘rganish;

taqqoslash va umumlashtirish usuli;

innovatsion texnologiyalarning samaradorlikka ta’sirini baholash;

ishlab chiqarish jarayonlarini tizimli tahlil qilish.

Mazkur metodlar yordamida innovatsiyalarni ishlab chiqarishga joriy etishning iqtisodiy afzalliklari hamda amaliy natijalari aniqlab berildi.

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, innovatsiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish korxonalarning iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Avvalo,

avtomatlashtirilgan texnologiyalar inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytiradi va ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlaydi. Natijada mahsulot sifati yaxshilanadi hamda ishlab chiqarish hajmi ortadi.

Raqamli texnologiyalarning qo‘llanilishi ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga xizmat qiladi. Masalan, elektron boshqaruv tizimlari energiya sarfini nazorat qilish imkonini beradi. Bu esa korxonalarda energiya tejamkorligini oshirib, iqtisodiy foyda keltiradi. Innovatsiyalar orqali logistika tizimlari ham takomillashmoqda. Zamonaviy dasturiy ta’minot yordamida xomashyo yetkazib berish, ombor nazorati va mahsulot taqsimoti samarali boshqariladi. Natijada vaqt yo‘qotilishi kamayadi va ishlab chiqarish jarayonining tezligi oshadi.

Sun’iy intellekt va robototexnikaning qo‘llanilishi ishlab chiqarishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Robotlashtirilgan tizimlar xavfli va murakkab jarayonlarni inson aralashuvisiz bajarishi mumkin. Bu esa mehnat xavfsizligini ta’minlash bilan birga, ishlab chiqarish unumdorligini ham oshiradi. Innovatsion faoliyatning yana bir muhim natijasi — ekologik samaradorlikning oshishidir. Zamonaviy texnologiyalar chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash jarayonlarini rivojlantirish hamda atrof-muhitga zararli ta’sirni pasaytirishga xizmat qiladi. “Yashil iqtisodiyot” tamoyillarining ishlab chiqarishga joriy etilishi ekologik barqarorlikni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Muhokama (Discussion)

Innovatsiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Chunki innovatsion faoliyat korxonalarning texnologik darajasini oshirib, ularning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Biroq innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etishda ayrim muammolar ham mavjud.

Birinchidan, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish katta moliyaviy mablag‘ talab qiladi. Ko‘plab korxonalarda innovatsion loyihalarni moliyalashtirish

imkoniyatlari cheklangan. Shu sababli davlat tomonidan innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, malakali mutaxassislar yetishmovchiligi innovatsion rivojlanishga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash uchun yuqori bilim va ko‘nikmaga ega kadrlar talab etiladi. Shu bois ta’lim tizimini ishlab chiqarish ehtiyojlari bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Uchinchidan, ayrim korxonalarda eski texnologik tizimlarning mavjudligi innovatsiyalarni joriy etishni sekinlashtiradi. Modernizatsiya jarayonlarini bosqichma-bosqich amalga oshirish va ilmiy ishlanmalarni ishlab chiqarish bilan integratsiyalash muhim hisoblanadi.

Shuningdek, innovatsiyalarni rivojlantirishda ilmiy-tadqiqot institutlari, universitetlar va sanoat korxonalari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasi yangi texnologiyalarni yaratish va ularni amaliyotga tezkor joriy etishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa (Conclusion)

Xulosa qilib aytganda, innovatsiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning eng muhim vositalaridan biridir. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalarda mehnat unumdorligi oshadi, mahsulot sifati yaxshilanadi, ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi hamda raqobatbardoshlik kuchayadi. Raqamlashtirish, avtomatlashtirish, sun’iy intellekt va robototexnika kabi innovatsion yo‘nalishlar ishlab chiqarishning yangi bosqichini shakllantirmoqda. Shu bilan birga, innovatsiyalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, malakali kadrlar tayyorlash va ilm-fan bilan ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Kelajakda innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishi sanoat tarmoqlarida yuqori samaradorlikka erishish, ekologik barqarorlikni ta’minlash hamda milliy iqtisodiyotning xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *Shumpeter J. The Theory of Economic Development. Harvard University Press, 1934.*

2. *Porter M. Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990.*

3. *Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. Harper Business, 1985. Freeman C. Technology Policy and Economic Performance. London, 1987.*

4. *Rogers E. Diffusion of Innovations. New York: Free Press, 2003.*

5. *OECD. Innovation and Economic Growth. Paris, 2007.*

6. *Kotler P. Marketing Management. Pearson Education, 2012.*

7. *Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum, 2016.*

8. *O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish strategiyasi. Toshkent, 2022.*

9. *Qodirov A. “Sanoatda innovatsion texnologiyalarni joriy etish masalalari”. Toshkent, 2021.*

10. *Rasulov X. “Raqamli iqtisodiyot va ishlab chiqarish samaradorligi”. Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali, 2023.*

11. *Karimov I. “Korxonalarda modernizatsiya jarayonlarini rivojlantirish”. Toshkent, 2020.*

12. *To‘xtayev B. “Innovatsion boshqaruv va iqtisodiy samaradorlik”. Iqtisodiyot nazariyasi jurnali, 2021.*

13. *Abdurahmonov Q. Iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish asoslari. Toshkent, 2019.*

14. *Saidov S. “Raqamlashtirish sharoitida sanoat korxonalarining rivojlanishi”. Zamonaviy iqtisodiyot jurnali, 2024.*